

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЯ

УДК 330.14:330.15:332.54:332.34

**Абрамик М.І.,
к.с-г.н, директор
Прикарпатської державної сільськогосподарської
дослідної станції НААН (м. Івано-Франківськ)**

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку АПК України характеризується низкою проблем і факторів, що унеможливають здійснювати ефективне використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу в АПК України. Зважаючи на той фактор, що Україна відноситься до держав світу з найбільшою кількістю земель сільськогосподарського призначення, існує низка негативних тенденцій і перешкод на локальному та національному рівні щодо ефективного та ресурсощадного їх використання, що в сьогоdnішній період є особливо актуальним і потребує вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз публікацій і досліджень науковців щодо ефективності використання ресурсного потенціалу стали об'єктом дослідження в працях таких відомих вчених П. Саблука [1], В. Якубів [2; 3; 4; 14], Н. Бобровської [1], А. Бодюк [6], В. Трегобчука, А. Юзефович, Д. Крисанова [7; 12], О. Вишневської [8], Б. Замкевич [9], О. Кузьменко [10], Г. Мазур [11], А. Чухна [13] та ін., які стали важливими фундаментальними доробками в даному напрямку досліджень щодо формування і використання ресурсного потенціалу нашої країни в посттрансформаційний період.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо вкрай необхідно-важливим здійснення нами системного аналізу щодо наявності та ефективності використання ресурсів в сільському господарстві України в порівнянні із провідними європейськими державами світу.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення порівняльного аналізу ресурсного потенціалу АПК України і низки європейських держав світу за останнє п'ятиріччя.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі дослідження підтверджено, що ресурси в економіці кожної держави є вкрай важливим і необхідним елементом, без чого не можливий розвиток будь-якої господарської одиниці в соціумі на мікро рівні та національної економіки загалом. Держави світу в силу обставин, які для них складаються в епоху сучасних глобальних перетворень, намагаються ефективно використовувати потенціал,

Так, Україна має найбільший відсоток земель сільськогосподарського призначення, що свідчить про наявність передумов для успішного агробізнесу в державі. (табл. 1).

Аналізуючи дані таблиці 1, спостерігаємо, що в Україна серед інших країн має найбільшу частку земель сільськогосподарського призначення, яка у відсотковому відношенні становить 71%. Наближається до України за часткою сільськогосподарських земель тільки Угорщина і Румунія, де дані показники відповідно становлять 65 і 63%.

Разом з тим, серед розвинених європейських країн відсоток земель сільськогосподарського призначення є менше половини і це дозволяє стверджувати, що кожна з цих держав раціонально використовує свої земельні ресурси. Особливим чином це стосується країн Болгарії, Хорватії, країн Єврозони, Словачії та Австрії, що відповідно становить 49,0%, 48,0%, 47,0 і 40,0%.

Таким чином, вітчизняні земельні ресурси сільськогосподарського призначення займають досить високу частку у структурі всієї площі країни і є показником, що характеризує наявність в Україні високої частки земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, які є придатними для вирощування зернових, технічних та олійних культур з високим рівнем урожайності.

В останнє десятиріччя значний відсоток сільськогосподарських земель обробляється великими агрохолдингами, для яких характерним є одержання надзвичайно високих прибутків від часто-густо нещадного використання земель і недотримання сівозмін, що спричиняє «хижацьке» зниження родючості ґрунтів. Мова насамперед йде про хімізацію ґрунтів, що є екологічно недоцільним, оскільки більшість держав світу переходять на органічне виробництво. Також до цього можна віднести і нещадне використання ґрунтів під монокультурами, що істотно знижує на майбутні роки родючість ґрунтів.

Таблиця 1

Частка сільськогосподарських земель в структурі площі України та низки інших європейських держав світу в 2008-2013 роках

Назва держав	Відсоток сільськогосподарських земель від площі країни	Показник відставання європейських країн від України (-) за часткою (%) сільськогосподарських земель
Україна	71	*
Росія	13	-58
Австрія	40	-31
Словакія	40	-31
Єврозона	47	-24
Хорватія	48	-23
Болгарія	49	-22
Польща	52	-19
Туреччина	54	-17
Чехія	55	-16
Румунія	63	-8
Угорщина	65	-16

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Таким чином, незважаючи на паспортизацію ґрунтів, що є обґрунтовано в Земельному кадастрі, багато родючих земель під час орендування і такого господарювання великими агрохолдингами фактично втрачають свою первісну вартість внаслідок виснаженими.

Аналізуючи протяжність земель сільськогосподарського призначення в Україні та у порівнянні з провідними європейськими країнами світу, спостерігаємо величезну протяжність земель сільськогосподарського призначення в Україні й це дає нам можливість вести мову про велику кількість наявних земельних ресурсів на території України (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз протяжності земель сільськогосподарського призначення в Україні та в низці інших європейських країн світу у 2008-2013 роках

(ТИС. КВ КМ)

Назва країн	Протяжність сільськогосподарських земель, км	Відношення у % протяжності сільськогосподарських земель європейських країн світу до України
Україна	413	X
Словакія	19	4,6
Хорватія	27	6,5
Австрія	33	8,0
Чехія	43	10,4
Болгарія	53	12,8
Угорщина	59	14,3
Румунія	145	35,1
Польща	159	38,5
Туреччина	412	99,8
Єврозона	1182	286,2
Росія	2157	522,2

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Аналізуючи протяжність сільськогосподарських земель в Україні, можемо констатувати, що він є досить високий у порівнянні з іншими державами Європи, що створює для нас виклик часу, а чи раціонально ми використовуємо наявні ресурси? Ефективність обробітку таких земель в сільськогосподарському виробництві вищі і затрати праці значно менші, оскільки механізовані роботи (обробіток ґрунту) здійснюються з меншими затратами праці та коштів - тобто наявних ресурсів.

Сучасні умови господарювання різних за розміром аграрних підприємств створює для нас багато питань, які необхідно вирішувати своєчасно і комплексно. Основні з них: чи пайовик, який здав в оренду землю агрохолдингам чи корпораціям зможе в майбутньому її використовувати для вирощування потрібних йому культур? На ці виклики майбутнього мають звертати увагу орендарі земельних паїв, які часто-густо не задумуються над цими основними питаннями сьогодення, особливо щодо розрахунку з населенням, яке віддало в обробіток їм свої земельні наділи. Тому фермери, маючи найцінніший вид

ресурсів в користуванні - землю мають ощадно використовувати наявний ресурси з метою підвищення родючості і при одночасному зниженні затрат праці і коштів на виробництво продукції.

Щодо порівняння урожайності зернових культур в європейських країнах світу та в Україні, то спостерігаємо, що по країнах варіюється показник урожайності зернових культур (табл. 3).

Аналізуючи урожайність зернових в європейських країнах світу та в Україні за вказаний період, слід відзначити, що найвища врожайність зернових має місце в Австрії, країнах Євразії, Угорщині, Хорватії, Чехії, Словачії, Польщі. Урожайність зернових в Туреччині, Болгарії, Росії, Румунії та в Україні майже вдвічі менше від країн Євразії.

Таблиця 3

Урожайність зернових культур в європейських країнах світу та в Україні у 2008-2013 рр.

Назва держав	Урожайність зернових, тонн	Відношення у % урожайності зернових культур європейських країн світу до України
Україна	2,1	X
Румунія	1,6	76,2
Росія	1,8	85,7
Болгарія	2,1	100,0
Туреччина	2,3	109,5
Польща	3,3	157,1
Словачія	3,7	176,2
Чехія	4,5	214,3
Хорватія	4,6	219,0
Угорщина	4,8	228,6
Євразія	5,5	261,9
Австрія	5,7	271,4

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Дані результати щодо урожайності зернових культур є свідченням того, що низка країн, які в минулі роки увійшли до країн Євразії ще значно відстають від розвинених країн Європи, у яких сільськогосподарське виробництво знаходиться на досить високому щаблі розвитку. До тих країн насамперед відноситься Австрія, яка є однією з перших переходить на органічне виробництво сільськогосподарської продукції.

Важливим аспектом у використанні ресурсного потенціалу в сільському господарстві є науково - обґрунтоване та своєчасне внесення добрив під посіви в рослинництві (таблиця 4.)

Таблиця 4

Аналіз внесення добрив (1 кг на 1 га орної землі) в Україні та в низці європейських країн світу у 2008-2013 рр.

Країни	Внесення добрив на 1 га орної площі	Відношення (у %) внесення добрив європейських країн світу до України
Україна	24	X
Росія	12	50,0
Румунія	50	208,3
Словачія	83	345,8
Туреччина	112	466,7
Угорщина	118	491,7
Польща	128	533,3
Хорватія	140	583,3
Чехія	152	633,3
Болгарія	178	741,7
Євразія	191	795,8
Австрія	375	1562,5

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Внесення добрив на один гектар орної землі в Україні, згідно потреб і норм, є недостатнім, що видно з порівнянь по названих країнах.

Все це свідчить про те, що внесення малих доз добрив є наслідком недоодержання продукції рослинництва, а, отже, одним із резервів підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

Збільшення внесення добрив є в прямій залежності від одержуваної урожайності. Тому, як видно з даних табл. 4, більш економічно багатші країни Євросони в багато разів більше вносять добрив, ніж країни, які знаходяться на пострадянському просторі.

Тому не є дивним той факт, що в Російській Федерації внесення добрив є ще вдвічі меншим, ніж в Україні. А в країнах, які увійшли в Євросоюз в останні роки цей показник є значно вищим, ніж в нашій державі, що є доказом того, що дані країни знаходяться на більш високому ступеню економічного розвитку.

Важливу роль в розвитку сільськогосподарського виробництва відіграє фондоозброєність (табл. 5)

Таблиця 5

Аналіз кількості тракторів на 100 кв. км. орної землі в Україні та в низці європейських країн світу у 2008-2013 рр.

Назва держав	Кількість тракторів на 100 кв км орної землі	Відношення у %кількості тракторів європейських країн світу до України
Україна	109	X
Росія	39	35,8
Болгарія	108	99,1
Словакія	157	144,0
Румунія	186	170,6
Угорщина	262	240,4
Чехія	286	262,4
Туреччина	429	393,6
Євросона	1010	926,6
Польща	1184	1086,2
Хорватія	1711	1569,7
Австрія	2390	2192,7

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Так, основними технічними засобами для обробітки землі є кількість тракторного парку. В Україні поряд з іншими європейськими країнами він надто є недостатній, про що демонструють дані таблиці 5. Такий рівень фондоозброєності свідчить про дуже високі затрати праці в рослинництві і низьку продуктивність її в даній галузі.

Висновки та подальші дослідження. Отже, зростання ефективності галузі вимагає:

1) використання комплексу заходів щодо підвищення продуктивності її та вмілого організаційного підходу в прийнятті управлінських рішень.

2) ресурсний потенціал був і залишається важливим вимірником ролі і значення кожної держави на світовій арені, що відчутно можна помітити неозброєним оком, незважаючи на різноманітного роду зміни і трансформації, які мають місце в крос-культурах кожного суспільства.

3) важливим елементом є розгляд ролі і значення ресурсного потенціалу аграрної сфери України, яка в світовому вимірі була і залишається аграрною державою з величезним ресурсним потенціалом і споконвічною житницею Європи. Завдяки найкращим родючим чорноземним ґрунтам, які 90% знаходяться в Україні, наша держава займала і буде займати передові позиції серед європейських країн з найвищим шаром родючого гумусу.

Важливим елементом є розгляд ролі і значення ресурсного потенціалу аграрної сфери України, яка в світовому вимірі була і залишається аграрною державою з величезним ресурсним потенціалом і споконвічною житницею Європи

Бібліографічний список

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Інформаційно-аналітичний збірник. Вип. 5 / За ред. П.Т. Саблука та ін. – К. : ІАЕ, 2002. – 540 с.

2. Бесенюк В.М. Земельно-ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області на пореформеному етапі розвитку / В.М. Бесенюк // Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 200: В 4 т. Том І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 274-283.

3. Бесенюк В.М. Особливості формування і використання ресурсного потенціалу агроформувань на пореформеному етапі розвитку сільського господарства / В.М. Бесенюк // АгроІнком. – 2004. – № 11-12. – С. 89-91.

4. Бесенюк В.М. Ресурсний потенціал агроформувань у забезпеченні ефективного господарювання / В.М. Бесенюк // Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 193: В 5 т. Том І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 158-168.

5. Бобровська Н.В. Природно-ресурсні особливості формування зрівноваженого розвитку аграрного сектору / Н.В. Бобровська // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. – 2012. – Вип. 4. – С. 141-148.

6. Бодюк А.В. Теоретичні обґрунтування економіки природно-ресурсного виробництва /

А.В. Бодюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 128-133.

7. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / В.Трегобчук, А.Юзефович, Д.Крисанов та ін. / Відпов. редактор., акад. УААН В.М.Трегобчук. – К.: Інститут економіки НАНУ, 2003. – 259 с.

8. Вишневська О.М. Регіональне використання природно-ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора / О.М. Вишневська // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. – 2011. – Вип. 2(59). – С. 21-27.

9. Замкевич Б.М. Ресурсний потенціал підприємств АПК в умовах економічної кризи [Електронний ресурс] / Б.М. Замкевич. – Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/41.pdf.

10. Кузьменко О.Б. Оцінка ефективності використання природно-ресурсного потенціалу аграрних підприємств / О.Б. Кузьменко // Вісн. аграр. науки Причорномор'я. – 2012. – Вип. 3(67). – С. 38-47.

11. Мазур Г.Ф. Природно-ресурсний потенціал розвитку агропромислового виробництва України / Г.Ф. Мазур // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С. 80-86.

12. Трегобчук В.М. Економічні проблеми відтворення ресурсного потенціалу АПК / В.М. Трегобчук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 54-57.

13. Чухно А.А. Сучасні фінансово-економічні кризи: природа, шляхи і методи подолання / А.А. Чухно // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 4-18.

14. Якубів В.М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Якубів Валентина Михайлівна; Державний агроекологічний ун-т. – Житомир, 2006. – 20 с.

References

1. Sabluk, P.T. and others (2002) *Ahropromyslovyi kompleks Ukrayiny: stan, tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku* [Agriculture of Ukraine: status, trends and prospects], Instytut ahrarnoyi ekonomiky, Kyiv, Ukraine, 2002, 540 p.

2. Beseniuk, V.M. (2002), "Land resource potential agricultural enterprises of Ivano-Frankivsk region in the post-reform stage of development", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol 1, iss.200, pp. 274-283.

3. Beseniuk, V.M. (2004), "Features of formation and use of resource potential agricultural enterprises on the post-reform phase of agricultural development", *Ahroinkom*, no 11-12, pp. 89-91.

4. Beseniuk, V.M. (2004), "Resource potential agricultural facilities to ensure effective management", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol 1, iss.193, pp. 158-168.

5. Bobrovska, N.V. (2004), "Natural resource features of formation of balanced development of the agricultural sector", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomoria*, iss.4, pp. 141-148.

6. Bodyuk, A. V. (2011) "Theoretical study of the economy of natural resource production", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no.4, pp. 128-133.

7. Trehobchuk, V., Yuzefovych, A., Krysanov, D. etc. (2003), *Vidtvorennia ta efektyvne vykorystannia resursnoho potentsialu APK (teoretychni i praktychni aspekty)* [Reproduction and efficient use of the resource potential APC (theoretical and practical aspects)], Instytut ekonomiky NANU, Kyiv, 259 p.

8. Vyshnevskaya, O.M. (2011), "Regional use of natural resources of the enterprises of the agricultural sector", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomorya*, iss.2, pp. 21-27.

9. Zamkevych, B.M. (2014), "Resource potential agricultural enterprises in the economic crisis" available at:http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/41.pdf

10. Kuzmenko, O.B. (2012), "Evaluating the effectiveness of the use of natural resource potential farms", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomorya*, iss.3, pp. 38-47.

11. Mazur, H.F. (2013), "Natural resource potential development of agricultural production in Ukraine", *Ekonomika APK*, no.10, pp. 80-86.

12. Trehobchuk, V.M. (2009), "Economic problems playing resource potential APC", *Ekonomika APK*, no.1, pp. 54-57.

13. Chukhno, A.A (2010), "Current financial and economic crisis: nature, ways and means of overcoming", *Ekonomika APK*, no.1, pp. 4-18.

14. Yakubiv, V.M. (2006), "Improving the efficiency of resource potential farms", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.04, State Agroecological University, Zhytomyr, Ukraine, 20 p.

Абрамик М.І. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Мета. Метою статті є здійснення порівняльного аналізу показників ресурсного потенціалу АПК України та низки європейських держав світу за останнє п'ятиріччя.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження є наукові праці вчених економістів - аграрників України з питань розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору України. В процесі дослідження використовувалися такі методи: монографічний (при вивченні теоретичної бази щодо ролі і значення ресурсного потенціалу), порівняльного аналізу (при дослідженні аналізу ресурсного потенціалу України та країн Європи).

Результати. Визначено основні фактори формування ресурсного потенціалу в Україні. Виявлено, що в Україні існує низка природно-кліматичних та географічних факторів, які сприятливі для ефективного використання ресурсного потенціалу АПК в Україні. Обґрунтовано стратегію ефективного використання ресурсного потенціалу в Україні.

Наукова новизна полягає у визначенні методичного підходу щодо порівняльного аналізу формування і ефективного використання ресурсного потенціалу АПК в Україні. Визначено основні пріоритети щодо раціонального використання ресурсного потенціалу АПК України.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК в Україні до рівня найрозвинутіших європейських держав.

Ключові слова: аграрний сектор, ресурсний потенціал, фондоозброєність, сільськогосподарські підприємства, порівняльний аналіз.

Abramyk M.I. RESOURCE POTENTIAL AGRICULTURAL SECTOR IN UKRAINE AND IN EUROPEAN COUNTRIES OF THE WORLD: A COMPARATIVE ANALYSIS

Purpose. The aim of the paper is comparative analysis of the resource potential of agriculture of Ukraine and other European countries over the past five years.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the study is scientific works by academic economists - agrarians of Ukraine on the development of the resource potential of the agricultural sector of Ukraine. When writing a scientific publication, the following methods: monographic (the study of theoretical framework on the role and importance of resource potential) comparative analysis (the study of the analysis of the resource potential of Ukraine and Europe).

Findings. The main factors of resource potential in Ukraine. Proved that in Ukraine there are a number of climatic and geographical factors conducive to the effective use of resource potential of agribusiness in Ukraine. The strategy effective use of resource potential in Ukraine.

Originality Is to determine in the development of a conceptual approach to the comparative analysis of the formation and the efficient use of the resource potential of agribusiness in Ukraine. The main priorities for the rational use of the resource potential of the agricultural sector of Ukraine.

Practical value. These research results are the basis for solving practical problems related to energy efficiency resource potential of agribusiness in Ukraine to the level of the most developed European countries.

Key words: agrarian sector, resource potential, capital-labor ratio, agricultural enterprises, comparative analysis.

Абрамик М.И. РЕСУРСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ И В ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВАХ МИРА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Цель статьи. Целью статьи является осуществление сравнительного анализа ресурсного потенциала АПК Украины и ряда европейских государств мира за последнее пятилетие.

Методика исследования. Теоретико-методологической базой исследования являются научные труды ученых экономистов - аграрников Украины по вопросам развития ресурсного потенциала аграрного сектора Украины. При написании данной научной публикации использовались следующие методы исследования: монографический (при изучении теоретической базы о роли и значении ресурсного потенциала), сравнительного анализа (при исследовании анализа ресурсного потенциала Украины и стран Европы).

Результаты. Определены основные факторы формирования ресурсного потенциала в Украине. Установлено, что в Украине существует ряд природно-климатических и географических факторов, которые благоприятны для эффективного использования ресурсного потенциала АПК в Украине. Обоснована стратегия эффективного использования ресурсного потенциала в Украине.

Научная новизна заключается в определении методического подхода к сравнительному анализу формирования и эффективного использования ресурсного потенциала АПК в Украине. Определены основные приоритеты по рациональному использованию ресурсного потенциала АПК Украины.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования являются основой для решения практических проблем по повышению эффективности использования ресурсного потенциала АПК в Украине до уровня развитых европейских государств.

Ключевые слова: аграрный сектор, ресурсный потенциал, фондовооруженность, сельскохозяйственные предприятия, сравнительный анализ.